

Látjuk-e az erdőtől a fákat?

Avagy barangolás a statisztika világában

Balogh Ákos – okl. erdőmérnök, térinformatikai szakmérnök

Nagy Frigyes Vince – okl. erdőmérnök, térinformatikai szakmérnök

A sajtó visszhangzik erdőterület csökkenésétől: a Központi Statisztikai Hivatal éves jelentése szerint az erdőterület 200 hektárral csökkent, és a hivatalosan megjelenő erdészeti hatósági statisztikák kimutatása szerint az erdőrészesletek területének csökkenése még ennél is nagyobb számot mutat.

Mindez a magyar történelemben immár másodszer fordul elő, ami akkor is megdöbbentő lehet, ha azt nézzük, hogy ez a kétféle hektárhoz képest bőven a felmérési hibahatár alatt van.

Rögtön az elején szeretnénk rögzíteni:

- *Magyarország erdőterülete nem csökkent.*
- Az Országos Erdőállomány Adattárban nyilvántartott erdőrészesletek és egyéb részesletek területének csökkenése a 2017. évben hatályba lépett jogszabályok miatt megváltozott jogi státuszok változásának eredménye, amely tudatos erdőszettpolitikai döntés eredménye.
- A hivatalos erdőszületési számadatakban évtizedek óta csak az adattári erdőrészesletek összterülete került kimutatásra.

Ahhoz, hogy rálássunk a témakörre, kezdjük kicsit korábbról. Az elmúlt évtizedekben az erdők, így az erdőterület-kimutatása a közérdeklődés középpontjába került. Mióta a műholdakról – kis túlzással akár darabra is – meg lehet számolni az erdőben a fákat, számos felmérés született az erdőterületekről. Az erdőtörvény 2015–2017-ben lezajlott társadalmi vitája környékén a magyar erdők területéről az erdészeti hatóság nyilvántartása mellett több, hiteles kimutatás is napvilágra került.

Az Eurostat Lucas nevű 2015-ös, a felszínakarót területi alapon felosztó adatbázisa szerint akkor Magyarország 24%-át fedték erdők, az egyéb fás és cserjés területekkel ez az arány a kimutatás szerint 26% volt, ellenben az akkori hivatalos magyar 20,5%-os erdőszületési mutatóval szemben.

Az erdészeti mérő- és megfigyelő rendszer részeként működtetett nemzeti szisztematikus erdőleltár felvételei alapján szintén 2015-ben jelentek meg újabb adatok. A magyar jogszabályi meghatározástól eltérő, az ENSZ Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezete (FAO) erdőleltározási definíciók szerint felmért erdőterület, és az egyéb fával borított terület kimutatott területnagysága az adattári nyilvántartásnál több mint 240 000 hektárral nagyobb, a cserjéseket is hozzávéve a különbség már 330 000 hektár, az ilyen területek összessége mintegy 2 269 000 hektár volt.

Közben az erdőtervezett területek mellett egyre nagyobb mértékkel jelentkeztek a 2009. évi erdőtörvény által létrehozott, szabad rendelkezésű erdő jogi kategóriában nyilvántartott faállományok, így szükségessé vált ezekről a területekről is minimális faállományadatok nyilvántartása.

2017-ben kibővült a fás szárú ültetvények fogalma a hengeres energetikai célú, a sarjzatatos energetikai célú és az ipari célú fás szárú ültetvényekre, ezek hatóságilag nyilvántartott területe is gyarapodott. (Csak emlékeztetőül: korábban az 1996-os erdőtörvény is elkülönítette ezeket a faültetvényeket.)

A fentiekén kívül természetesen mindig is voltak további olyan erdei fákkal borított területek, amelyek nem

tartoztak a mindenkori erdőtörvény hatálya alá, vagy amelyeket az erdőtörvény sosem kezelte erdőként: ezek az út-, vasútfasítások, üzem- és ipartelepeken lévő faállományok, parkok, de gondolhatunk akár a fasorokra, facsoportokra, sőt az egyre nagyobb teret hódító úgynevezett agrárerdészeti rendszerekre is, ahol a mezőgazdaság és a faanyagtermelés együttműködik.

A statisztikai megközelítést tovább is lehet bonyolítani, ha a fenti területek helyett a szintén évente megjelenő, az adattári adatokból csupán a faállománnyal borított területeket vizsgáljuk. Ez a területnagyság az erdőrészesletek területét tovább csökkenti az erdőszületesek aktuális záródásihiányával és az éppen akkor üres vágásterületekkel.

Az erdészeti hatóság által kifejezetten szakmai szabályozási szempontból kimutatott „üres terület” minden évben változó, de szerencsére közel azonos nagyságú, viszont az ingadozás mértéke több ezer hektár is lehet, amely nagyobb, mint a megjelentetett területcsökkenés.

Ennek növekedése aggasztó lehet, de semmiképpen sem kellene belekeverni az erdőszületés változásának kimutatásába, mint ahogy azt tette nem egy internetes cikk. Ez olyan lenne, mintha a kukoricás területét a sorközök területe nélkül vizsgálnánk, vagy

aratás után a területet nem lehetne szántóként számba venni, amíg ki nem kel az újabb vetés.

Hatósági nyilvántartások: Erdő – erdőművelési ág – erdőgazdálkodói nyilvántartás – földhasználat

Külön kitérőt érdemel az ingatlan-nyilvántartás művelési ág szerinti kimutatása, hiszen ezzel találkozunk a legtöbb ember.

Bedő Albert 1878-ban, „A magyar kir. államerdők gazdasági és kereskedelmi leírása” című cikkében ezt írja: „Az állam összes erdőterülete a legújabb katasteri felvételek eddigi megállapítása szerint 15,805.752 kat. hold, vagy 9,130.740 hektár, mely összeg azonban, az egyes művelési ágakat illetőleg folyamatban lévő kiigazítások szerint a végleges megállapításnál fel vagy le némi változást szenvedhet.” Azóta próbáljuk rendezni a kapcsolatot az erdőrendezés szerinti erdő és a művelési ág szerinti erdőterületek között. Fontos ez azért is, mert a termőföldek használatának szabályozása a művelési ágak szerint történik, és a KSH fenti kimutatása is földhasználat szerint próbál közelíteni.

Az erdőrésztelteknek nyilvánvalóan erdő művelési ágúnak kell lenniük, ez akkor sem kérdés, ha az sok évig csak felújításköteles üres vágásterület. De a többi fával nem – vagy csak elenyésző mértékben – borított egyéb részleteket, a cserjéseket, az erdei tisztásokat, nyiladékokat, az olyan kopár területeket,

amelyeket mi, erdészek természetlen területként tartunk nyilván, sőt, az erdei farakodó és készletező helyeket is egyértelműen erdő művelési ágba soroljuk, míg az erdei feltáró úthálózat, az erdei létesítményekhez, kilátókhoz, épületekhez tartozó területek egy részét már nem. Az adattári nyilvántartásban *jelentős művelés alól kivett, nem is termőföldnek minősülő terület szerepel az erdőgazdálkodást közvetlenül szolgáló területek között.*

Így az erdőgazdálkodáshoz tartozó terület-nyilvántartás és a művelési ág szerinti nyilvántartás sosem fog teljesen megegyezni.

Erdősültség: számítási dilemmák

Az erdősültség, mint területarány meghatározásához alapvetően több dolgot kell definiálni: *mi az erdő, annak hol van a területhatára és milyen területalapra vonatkozóan mutatjuk ki az erdő arányát.*

Hol van az erdő határa?

Mivel a földmérő eszközök egyre pontosabbá váltak, egyre gyakrabban kérdezik tőlünk erdészekről, hogy hol van az erdő, az erdőrészlet határa? Ez azért fontos kérdés, mert az erdősültség kimutatásakor eddig csak az erdőrészteltek területével számolunk. A fa tövében, vagy a lombkorona, illetve az erdőszegegy szélén, vagy a kettő között valahol kell levérni a földmérési karót? A szélső fától hány méterre, centire kellene megszabni a jogi erdőhatár vonalat?

Ijesztő, de már volt olyan megfogalmazás, hogy a határ legyen „a szélső fák tövétől rajzolt 3 méteres sugarú körök által meghatározott burkoló görbe”. Állandó kérdés, hogy a nyiladékokat, amelyek általában nem tartoznak a fenti erdőfogalom körébe, vajon milyen szélesre ábrázoljuk. Sok nyiladék felett a koronák összeérnek így a terület a növértérbe beleszámít, de sokszor a lebitumenezett feltáró út felett is zárt lombkorona van, mégsem jut eszébe senkinek ezt a területet is erdőként nyilvántartani.

A 6x6-os ültetvények valójában 6 méter széles nyiladékokból állnának? Vajon most hányan számolják ki hirtelen, hogy hány méter hosszan kell átrajzolni a 8 méter széles nyiladékokat a térképen terület nélkül, csak térképi jellel kimutatott, 6 méternél keskenyebb nyiladékokra ahhoz, hogy az erdősültség ne csökkenjen, hanem nőjön? Ugye nem is olyan egyszerű pontosan meghatározni azt, amit magától értetődőnek tartunk.

Mi az erdő?

Az elmúlt időszakban nem volt kérdés, hogy ha az erdőre gondoltunk, akkor azt csak az erdőrészlet jelentette. Az erdészeti hatóság az erdőrészteltek területváltozását igen pontosan követi, így a gazdálkodásba vont területek változásainak kimutatására nyilván ez a legalkalmasabb.

Kérdés az is, hogy mennyire lehet erdőnek tekinteni azt a faállományt,

Magyarország faállománnyal borított területeinek nyilvántartása

		erdőgazdálkodás alá vont területek				
egyéb fás területek		faállománnyal borított terület			erdőgazdálkodást közvetlenül szolgáló területek	
nyilvántartásokban nem szereplő egyéb fás terület, faállomány	fásítások	nyilvántartásban nem szereplő erdő	fás szárú ültetvények	erdőtervezett erdő	szabadrendelkezésű erdő	egyéb részletek
Nincs róla nyilvántartás			Egyéb nyilvántartás	Országos Erdőállomány Adattárban nyilvántartott terület		
Becsült érték: mintegy 100 ezer hektár*			4 240 hektár	1 939 175 hektár	13 000 hektár**	116 062 hektár
Evt. hatálya alá nem tartozó fával, faállománnyal borított területek: pl. arborétumok, úti menti fásítások, tanya fásítások stb.	a külterületen található, erdőnek, szabad rendelkezésű erdőnek, vagy egyéb részletnek nem minősülő, e törvény hatálya alá tartozó, fával, faállománnyal borított terület	Evt. hatálya alá nem tartozó erdők, faállománnyal borított területek: pl. zártkerti magánerdők, üzemi területen lévő erdők stb.	35/2017. (VI. 9.) Korm. rendelet szerinti fás szárú ültetvények (ipari célú hengeres fa)	Országos Erdőállomány Adattárban erdőrészletként nyilvántartott erdőterület. Ezekről 10 évente közveti erdőterv készül.	a hatóság által talált erdők, illetve kérelemre nyilvántartásba vett, illetve erdőből átminősített erdők	tisztás, természetlen terület, rakodó, vadföld, erdei tó, nyiladék, cserjés, kutatóhely, erdészeti létesítményhez tartozó terület

* FAO erdő definíciója szerinti 10%-os záródástól erdőnek minősítve, ez az érték mintegy 250 000 hektár.

** A szabadrendelkezésű erdők nyilvántartása egyelőre nem része az Erdészeti Szakigazgatási Információs Rendszernek (ESZIR), így pontosabb, minden szempontból ellenőrzött adat egyelőre nincs. Forrás: Nemzeti Földügyi Központ

amire nem készül erdőterv, vagy éppen nem is terjed ki rá az erdőterv. De ilyenkor az is felmerül, hogy ha egy már meglévő nyiladék, vagy egy kialakult „terméketlen” vízállás, vagy sziklagyep lehatárolásra, térképezésre kerül, akkor ettől valóban csökken az erdőterület, vagy éppen gazdagodik tőle. Az is folyamatosan felmerülő kérdés, hogy mekkora záródásúnak kell lenni egy faállománynak, hogy erdőnek nevezhessük. Erre igen eltérő ökológiai, jogi és gazdasági meghatározásokat találhatunk a nagyvilágban.

Az erdő jogi fogalmunk a 2017-es erdőterv módosítása miatt megváltozott: az Adattárban nyilvántartott erdők az erdőtervezett erdőrészek és a lazább kötöttségű szabadrendelkezésű erdők.

Az erdő kritériuma ugyan nem változott, mindössze a természetbeni összefüggő területnagyság helyett az egy ingatlanon belüli területnagyságot figyeli ezentúl az erdőszeti hatóság, és a nyilvántartásba vételkor ezek csak akkor lesznek erdőrészek, ha azt a tulajdonos kéri, egyébként csak fásított terület művelési ágban nyilvántartandó szabad rendelkezésű erdők.

Mindannyian jól emlékszünk azokra a sajtóbotrányokra is, amikor arról cikkeztek az újságok, hogy az erdőszeti hatóság minden faállományt erdőként vett nyilvántartásba a tulajdonos akaratára ellenére.

Az erdővé minősítés számos, komoly kötelezettséget rótt a tulajdonos-

ra, így például a korábbi földhasználati megállapodások semmissé váltak, hiszen azok nem erdőkre szóltak. Az erdővel való gazdálkodáshoz kötelező erdőszeti alkalmazni, és természetesen a körzeti erdőtervek a gazdálkodás kereteit is megszabják, így azt is, hogy mikor mit lehet kivágni, milyen fákkal kell a kitermelt fákat pótolni, a megadott határidőig.

A 2017-es módosításig a kitermelhető pontos köbmétert a hatósági erdőtervhatározat szabta meg, az ettől eltérő, nagyobb fakitermelés minden egyes köbméteréért igen súlyos bírságokat kellett fizetni.

Az erdőterv korábban nem a hatóság eljárásától tette függővé, hogy mi az erdő és mi nem: ha egy területen felverődött faállomány megfelelt a kritériumoknak, akkor az a törvény erejénél fogva, erdőszettként nyilvántartandó erdőnek minősült, ezzel szemben jelenleg a szabadrendelkezésű erdőre is nyilvántartásba vételi eljárást kell lefolytatni.

Korábban sok gyümölcsös, szőlő, rét, legelő, de akár üres építési telek is erdőnek minősült, ahol pl. huzamosabb örökösödési vita miatt a terület „elgyomosodott” és megjelentek a gyorsan növekvő pionír vagy özönfafajok. A körzeti erdőtervezésnek pedig feladata volt az ilyen területek térképezése is.

Így az erdőterület ugyan évről évre jelentősen nőtt, de ez természetvédelmi szempontokból sem volt mindig kedvező. A talált erdők jelentős része idegenhonos, intenzíven terjedő, invá-

ziós fajokból állt, mint a bálványfa, a zöld juhar, a keskenylevelű ezüstfa, ami ellen egyébként nemcsak a természetvédelem, de az erdőgazdálkodás is tűzzel-vassal küzd, hiszen ezek a hazai természetközeli természetes erdeinket is támadják.

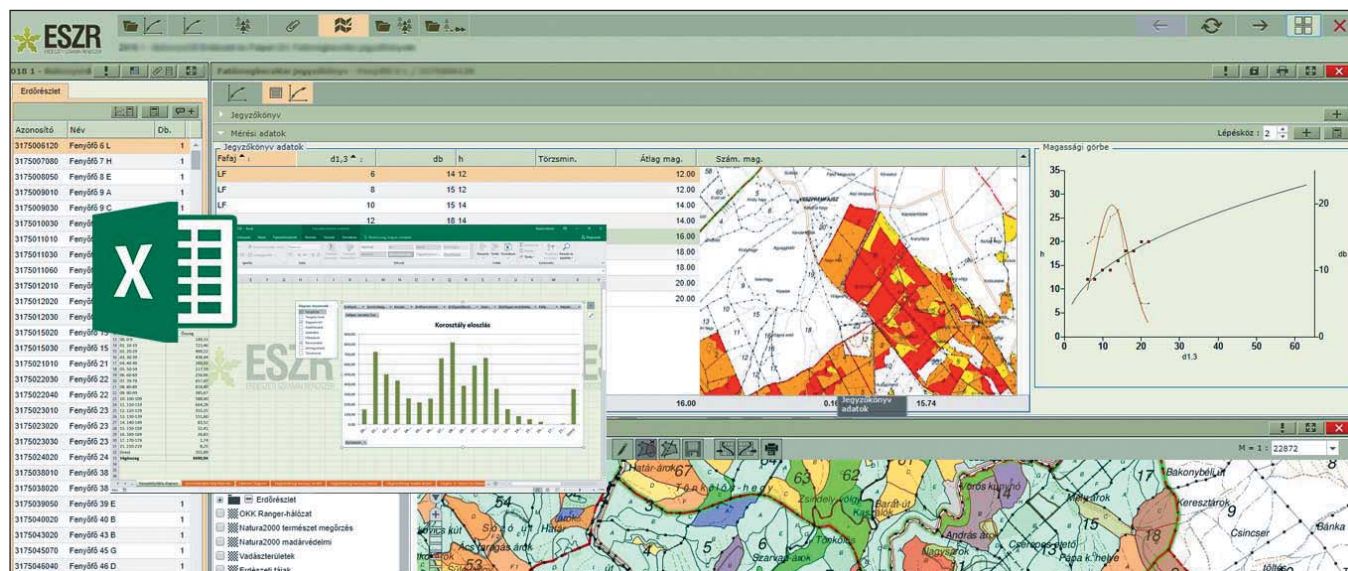
De a hungarikumnak számító akác is hajlamos újabb területeket elfoglalni, ami szintén káros a hazai természetes gyepterületeinkre, és erdővé minősítése a terület eredeti művelési ágának helyreállítását is ellehetetlenítette.

A faállományok sokszínűsége, a földhasználat sokféle megjelenése indukálta a 2017. év faállomány-gazdálkodást érintő bürokráciacsökkentő módosításait is, amelyek egyértelműen csökkentik az erdőrészek területét, így az ebből levezetett erdősültséget is.

Lehetővé vált a – különösen a klímaváltozás és a hidrológiai viszonyok megváltozása miatt – *kipusztult, újraerdősítésre alkalmatlan, terméketlenné vált területek lehatárolása, erdei tisztások kialakítása természetvédelmi és közjóléti célból. Létrejött az erdőnek nem minősülő fás szárú ültetvények jogi kategóriája*, amely külső jegyeiben ugyan nem tér el a kultúr- és ültetvényerdőktől, de jogi szabályozása lényegesen enyhébb. *Az erdőterv szigorúbb szabályozása alól kikerülnek, illetve szabadrendelkezésű erdőnek, külterületi fásításnak minősülnek, a kérelemre kivezethető, az erdőgazdálkodásra alkalmatlan – 1,0 hektárnál kisebb – nem állami tulajdonú ingatlanok, és kérelemre kivezetettek a tulajdonos, földhasználó hozzájárulása nélkül, hivatalból erdőnek minősített, beerdősült területek is.*

Adattárból kivezetésre kerülnek az erdőterv hatálya alól kikerült erdők is, mint például a nem állami tulajdo-

nú és nem támogatással létesült zártkerti erdők, vagy az ipartelepeken lévő faállományok.

Az *adattári* kivezetéseket a megszáított határidőig, de legkésőbb a következő körzeti erdőtervezés a hatóságok elvégzik. A jogszabály módosításakor mintegy 40 000 hektár adattári erdőrészlet területcsökkenéssel is számoltak, ami mind ez idáig nem következett be.

Az erdőrészlet státuszából kivezetésre kerülő faállományok többségükben fennmaradnak, mindössze jogi státuszuk változik: nem kell használatukra erdőgazdálkodási jogviszonyt létrehozni, erdész szakembert alkalmazni, hosszú távú erdőtervek szerint gazdálkodni, de az általános természetvédelmi, földvédelmi, földhasználati és faanyag-kereskedelmi szabályok vonatkoznak rájuk.

Az erdőszűlés számításakor mi a vetítési alap?

Azt gondolhatnánk, hogy ez a legegyszerűbb kérdés, hiszen Magyarország területe pontosan meghatározott. Azonban a tengerrel rendelkező országok az ilyen számításokban csak a szárazfölddel számolnak, és hát hazánk is viszonylag nagy vízfelületekkel rendelkezik, amelyet levonva már is 1% a növekmény. Azt is érdemes megjegyeznünk, hogy ha a termőföld területére vetítjük a Nemzeti Erdőleltár adatait, akkor a magyar termőföldek több mint 30%-át borítják erdei fajafajok és cserjék.

Remélem, hogy a fenti eszmefuttatás senkit sem zavart össze túlságosan, és nem vesztette el senki sem a statisztikákba vetett bizalmát. Mindössze arra

akartuk felhívni a figyelmet, hogy egy szakmai kimutatás értékeléséhez megfelelő szakmai háttérismeretre is szükség van.

Talán sikerül meglátni a fát is az erdőtől, és lesz elég figyelem a fával borított területekre, azok növelésére is.

A klímaváltozás ellen szinte egyedüli biztos eszköz, ha fát ültetünk. Nemcsak erdőt telepítünk, hanem „bármilyen jogi státuszú” fát ültetünk, ami amellet, hogy élőhelyet biztosít, árnyékot nyújt, megtöri a szelet, megszüri a levegőt, oxigént állít elő, és jobban hűti a környezetét, mint egy lakossági klímaberendezés, még nyersanyagot és tűzifát is „termel” úgy, hogy nem terheli a környezetet, ráadásul esztétikai élményben is részesít. 🌿

Erdőtelepítésre ösztönzi a magyar gazdákat a kormány

Fafajtól függően 80–130%-kal emelte meg a kormány az erdőtelepítések támogatását a Vidékfejlesztési Program 2019-es módosítása során.

Közös érdekünk, hogy a gazdák a mezőgazdaságilag gyenge termőképességű területeken minél több erdőt hozzanak létre. Ezért a támogatások átalakításával, a jogszabályok módosításával olyan feltételeket teremtünk, hogy az erdőgazdálkodás versenyképes legyen a mezőgazdálkodással, hogy a gyengébb minőségű területeken a tulajdonosok érdekelték legyenek az erdőtelepítésekben – mondta Zambó Péter földügyekért felelős államtitkár a Vidékfejlesztési Program módosításáról szóló sajtótájékoztatón.

De nemcsak az a célunk, hogy minél több, hanem az is, hogy minősé-

gi erdőket hozunk létre. Az erdőtelepítés felelősségteljes döntés, hiszen több évtizedre előre kell gondolkodnia a termelőknek. Olyan faállományokat kell telepítenünk, amelyek a változó környezeti feltételek között is egészségesen és gazdaságosan fenntarthatóak – tette hozzá az államtitkár.

Zambó Péter szölt a csemetetermelés támogatásának fontosságáról is. Az Agrárminisztérium a nyár folyamán a vonatkozó rendelet módosításával egyszerűsítette a termelők adminisztrációs terheit, a jövőre vonatkozóan pedig a kertészeti támogatási források megnyitását tervezi az erdészeti csemetetermelési szektor számára.

Forrás: AM Sajtóiroda
Fotó: Pelsőczy Csaba/AM

